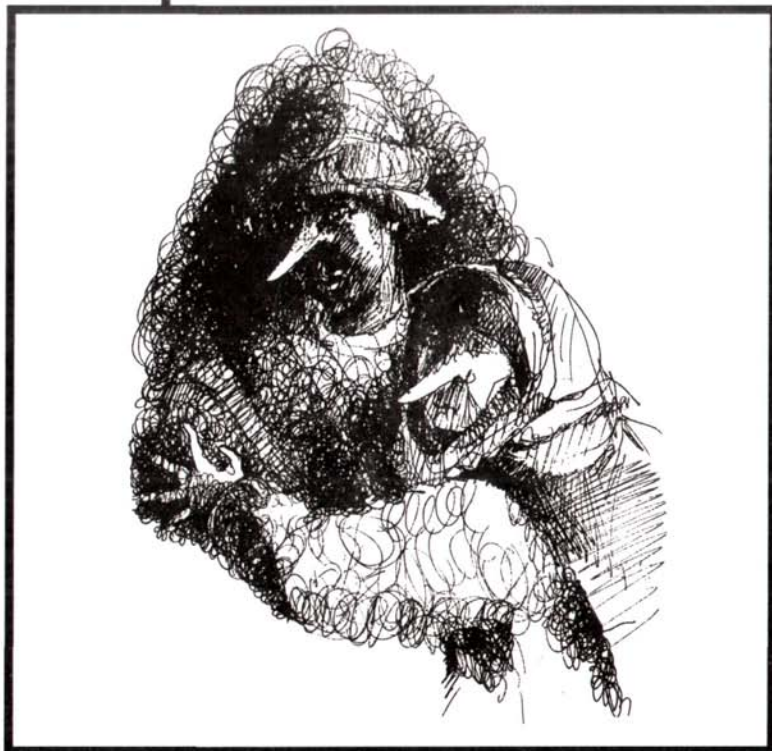

Popovszky

könyv
könyvtár
könyvtáros

1993
április

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1993. április

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Sóron László:** A képezésről és a képzésről múltban, jelenben és jövőben . 3
Az MKE tevékenységének elvei és irányai 5
Horváth Tibor: Könyvtárgépesítés a magyar közművelődési könyvtárakban . . 8
Halász Béla: Innováció a magyar könyvtárakban 12
A Könyvtári és Informatikai Kamara állásfoglalása a Székesfehérvári VI-
DEOTON könyvtár működtetése kapcsán a munkahelyi könyvtárakról . 17

Műhelykérdések

- Bencsikné Kucska Zsuzsanna:** A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban működő
Gyermekkönyvtáros Műhely 19
Kövesdi Péterné: „Könyvtámasz” – lelki egészségőrző az FSZEK Király Pál
utcai fiókkönyvtárában 21
Györgyné Juhász Katalin: Javaslat az önkormányzati fenntartású könyvtárak
finanszírozására 23
Huszár Ernőné: Vállalkozási Információs Projekt (VIP) 29

Könyvtári élet

- Huszár Ernőné:** Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma 31
Balogh Ferenc: Egy könyvtár jelene és bizonytalan jövője 32
Pintér Béla: Olvasókönyv egy meg nem épült könyvtárhoz 34
Nagy Attila: Veszélyben? 37

Extra Hungariam

- Russel Drury:** A közművelődési könyvtárak rendszere Nagy-Britanniában . 38
Szabó Eszter: Holland–magyar könyvtári szimpózium 42
Georg Franz Kaltwasser: Régi könyvek és új médiák 48

Könyv és Nevelés

- Sáráné Lukátsy Sarolta:** A kísérleti pedagógia és a gyermekkönyvtárügy . . 54
Holmi 59

Recenziók

- Pogány György:** Baranya megye sajtóbibliográfiája 61
Könyvmustra 63

E számunkban Majsai Mária grafikáiból válogattunk

From the contents

László Sóron: On the qualification and education of librarians (3);
Tibor Horváth: The state of automation in public libraries (8);
Béla Halász: Innovations in Hungarian Libraries (12).

Cikkeink szerzői

Balogh Ferenc, tanár-könyvtáros; *Bencsikné Kucska Zsuzsa*, az FSZEK III/6. fiókkönyvtár vezetője; *Drury, Russel*, a British Council főmunkatársa; *Györgyné Juhász Katalin*, a Balatonfüredi Városi Könyvtár igazgatója; *Halász Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatója; *Horváth Tibor*, az OPKM főigazgatója, az MKE elnöke; *Huszár Ernőné*, a BKE Központi Könyvtárának főigazgatója; *Kaltwasser, Georg Franz*, a Bajor Állami Könyvtár igazgatója; *Kövesd Péterné*, az FSZEK V/1. fiókkönyvtár vezetője; *Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Pintér Béla*, a Nagykanizsai Városi Könyvtár igazgatója; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézet Könyvtárának munkatársa; *Sáráné Lukátsy Sarolta*, a Csongrád Megyei Pedagógiai Intézet munkatársa; *Sóron László*, az MKM Könyvtári Osztályának vezetője; *Szabó Eszter*, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár munkatársa.

Szerkesztőbizottság
Poprády Géza elnök,
Domsa Károlyné, Maurer Péter,
Sóron László, Tóthné Környei Márta

A szerkesztőség tagjai:
Bereczky László főszerkesztő,
Bajai Mária tervezőszerkesztő,
Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1134 Bp., Váci út 19. – Telefon: 131-2992/120
Felelős kiadó: Maróti Istvánné igazgató
Készült az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben
Felelős vezető: Balogh Mihály ügyvezető igazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól, az Országos Széchényi Könyvtártól, a Magyar Könyvtárosok Egyesületétől, a Könyvtári és Informatikai Kamarától, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumtól, a Magyar Hitelbank „Táncsics Mihály” Alapítványától

Terjeszti a Könyvtárellátó Vállalat
Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint
HU-ISSN 1216-6804

A képezésről és a képzésről múltban, jelenben és jövőben

A közalkalmazotti törvény előkészületének időszakában, amikor még a nyugati példák lebegtek a szemünk előtt – és figyeltünk arra is, hogy a Magyarországon az önmagukra valamit adó szakmák milyen fontosságot tulajdonítanak a folyamatos szakmai képzésre, illetve az alapképzést kiegészítő szakvizsgákra – a közalkalmazotti karrierpályához szigorú vizsgarendszert álmodtunk. A megszületett törvény végül szerény követelményrendszert hozott és ehhez szerény feltételrendszert írt elő. A képezés vonatkozásában a feltételeket két rendelet – a 150/1992. Korm. sz. rendelet és a 2/1993. MKM sz. rendelet – tartalmazza. A kormányrendelet szabályozza a törvényi felhatalmazás alapján a munkakör betöltéséhez szükséges szakirányú képezés hiányában a mentesítési feltételeket. Az itt megfogalmazott feltételek – kétségtelenül – minden korábbi előírásnál szigorúbbak, mert legalább 15 éves szakmai gyakorlatot kell igazolni, és öt évre szűkült a nyugdíj előtti idő. A képezési rendeletet szabályozó miniszteri rendeletre már csak a konkrét munkakörhöz megkívánt képezés rendezése maradt. Nem volt kétségünk abban, hogy a minden vonatkozásban átalakuló könyvtári rendszer esetében a szabályozás feszültségek nélkül megoldható. Ez alapvetően három okra vezethető vissza: 1. A könyvtári rendszer képezési szempontból hierarchikus rendszert alkot, tehát elvben azonos jogállású szervezetek esetében indokolt a megkülönböztető képezési előírás. 2. A könyvtárosképzésben nem alakult ki – nyilvánvalóan a szabályozatlanság miatt – világos, a szakma igényeinek megfelelő szisztéma. 3. A változásban lévő könyvtárakban igen kockázatos központilag szabályozni a lehetséges munkaköröket.

Látható, hogy ilyen körülmények között a rendelet alkotóinak igen szűk mezgyén kellett a mindenfelől leselkedő sérelmek között eljutni a célhoz.

A rendeletek megjelenése utáni reakciókból az a legmeglepőbb, hogy az egyértelműen könyvtárosi feladatot jelentő munkakörök esetében is heves ellenállást tapasztaltunk a szakirányú képezési előírásokkal szemben. A közlemelkezetben a múlt úgy él, mint amikor mindenütt helyben lehetett meghatározni, hogy mi számít a könyvtárakban szakirányú képzettségnek. Nem árt tehát egy kicsit mélyebben beletekinteni a múlt kútjába.

Lássuk sorjában az utóbbi negyven év képezési szabályait: – a népművelési miniszter 11–1–18/1954. Np. M. sz. utasítása a függetlenített vállalati műszaki könyvtárosok képezéséről. – A népművelési miniszter 11–2–18/1954. Np. M. sz. utasítása a könyvtárosi munkakör képezéséhez kötéséről és a könyvtáros szakoktatásról. – A művelődési miniszter 106/1964. MM. sz. utasítása az egyes közkönyvtári munkakörök ellátásához szükséges közép- és felsőfokú könyvtárosi szakképezéséről. – A kulturális miniszter 2/1980. KM. sz. rendelete meghatározott munkakörök betöltésének képezéséhez kötéséről. – A művelődési miniszter 6/1985. MM. sz. rendelete a közművelődési intézmények vezetőinek besorolásáról. – A 24/1983. BMH sz. rendelkezés a közművelődési intézményben dolgozók munkabérééről. (Ez a rendelkezés tartalmazza a könyvtárosi munkakörök besorolási feltételeit!) – A művelődési miniszter 24/1989. MM. sz. rendelete egyes

munkakörök betöltéséhez és a kulturális tevékenységek folytatásához szükséges képesítési előírásairól.

Talán a kételkedőket is meggyőzi ez a felsorolás, ami szerint 39 éve folyamatosan létezett olyan képesítési szabály, amely a könyvtárosi munkaköröket szakirányú – értsd: könyvtárosi! – képzéshez kötötte. A nem képesített munkatársak alkalmazása esetében mindenkor elő kellett volna írni a megszerzendő könyvtárosi képesítést. Ha a könyvtárak vezetői az elvárható jogkövető magatartást tanúsították volna, akkor ma a szakirányú képzés hiánya nem jelenthetne tömeges problémát, hiszen a 2/1993-as rendelet semmilyen újdonságot nem tartalmaz a korábbi szabályozási szemlélethez képest. Amiben mégis új, az az, hogy az előző szabályozással ellentétben a könyvtár jellegétől függetlenül azonos munkakörben azonos a képesítési követelmény. A régebbi szabályozás a szakmai hierarchiában magasabban álló munkakörök esetében szigorúbb – összetettebb – képesítési feltételt írt elő. Az egységesítést a közalkalmazotti törvény szemlélete indokolja, amikor a közalkalmazottat – az intézményektől függetlenül – munkaköre és a munkakörnek megfelelő képzése alapján ítéli meg.

Szót kell arról is ejteni, hogy a képzési rendszer alkalmas-e, fölkészült-e a rendeletekben megfogalmazott képesítési követelmények konfliktusmentes teljesítésére. Mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy a 150/1992. Korm. rendelet maximálisan ötévesi türelmi időt ad a hiányzó képzés megszerzésére. A meglévő képzőintézmények elegendőek arra, hogy ezalatt a felmerülő képzési igényeket levezessék. Nem tartanám jónak, ha a „konjunktúra” láttán képzőhelyek sokasága jelenne meg. Ez nem lenne más, mint az előző időszak képzési zavarainak az elhatalmasodása. Nem lehet a képzés színvonalában sem engedményt tenni. A felsőoktatási képzőhelyek feladata elsősorban az, hogy a könyvtárosi képzéssel nem rendelkező felsőfokú végzettségűeket másoddiplomás-képzésben, a szakirányú végzettség megszerzésében segítsék. Ehhez kisebb arányban könyvtáros szakot, nagyobb részben specializációs szakokat kell indítani. Egész szűk körben gondoskodni kell a levelező tagozaton alapképzésről is.

Nem kerülhető meg, hogy a sokat vitatott, az ágazati munkaköri szakképzésről szóló 17/1990-es rendelet kínálta lehetőségekről szót ne ejtsünk. A 2/1993-as képesítési rendelet a nem szakirányú felsőfokú végzettséget kiegészítő szakvizsgát teljes értékű szakirányú végzettségként fogadja el, tehát azoknak a könyvtárosoknak, akik valamely nagy szakkönyvtárban egészen specializált munkakörben dolgoznak, e képzés megszerzése a legcélravezetőbb. (De feltehetően nem árt felhívni a figyelmet arra, hogy minden túlzott szakosodás egyben a mobilitást csökkentő tényező is!)

A múltat és jelent lezárva úgy látom, hogy a képesítési rendelkezések megtartásának feltételei adóttak. Kár lenne – ezeket a most talán szigorúnak tűnő – követelményeket egyedi esetek miatt szétzilálni. A jövő mindenképpen a szakmai képesítési követelmények irányába kell hogy mutasson. (Ebben sem ártana a külföldi példák követése!)

A jó képesítési rendeletnek azonban van egy ma még hiányzó feltétele, a jó képzési rendszer, ami megfelel a szakma korszerű követelményeinek, amelyek ösztönöz a részvételre.

A főfoglalkozású könyvtárosok (valóságos könyvtárosi munkakörökre gondolok!) esetében háromfokozatú képzésben látom a megoldást. Ennek elemei az asszisztensképzés (két év), a főiskolai könyvtárosképzés (hároméves alapképzés egyéves specializációval), az egyetemi könyvtárosképzés (hároméves alapképzés kétéves specializációval). A felsőoktatási képzés természetesen kiegészülne másoddiplomás alapképzéssel és specializációval.

A képzési-képesítési rendszer elengedhetetlen elemének tartom azt is, hogy a szakmai szervezetek (Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Könyvtári és Informatikai Kamara) felvállalják a képzési és a képesítési rendszer folyamatos kontrollját, nyitott védelmi rendszert építsenek ki a könyvtáros szakmai integritásának erősítésére.

Sóron László

Az MKE tevékenységének elvei és irányai

I.

Századunk meggyorsult társadalmi változásaiban – különösen a közelmúlt évtizedeiben – a könyvtárak tempóvesztése következtében szakmánk meglehetősen leértékelődött. Érdemes lenne önállóan foglalkozni azzal, hogy ezek a veszteségek milyen okokból fakadtak. Mennyiben erednek egy koncentrált hatalmi szervezet önmagára irányuló reflexióiból, amelyben a társadalom szervezeti rendszerében minden összetevőt a hatalom önző céljai szerint értékelték és a könyvtárak évezredek hagyományai által kialakult feladatai, demokratikus hagyományai nehezen simulnak a diktatúra igényeihez, és mennyiben származnak szakmánk belső tehetetlenségéből. Most elég annyit megállapítani, hogy az informatizált társadalom szükségletei és a könyvtárak képességei között diszharmonia alakult ki. E sommás ítélet természetesen könyvtárfajtánként, területenként, szakterületenként magas szórásban lenne elemezhető. Az Egyesület célja a diszharmonia fokozatos felszámolása, a szakma rangemlése, visszahelyezése a társadalom meghatározó, kötelező komponensei közé. Társadalmi szervezetnek azonban nincs sem hatásköre, sem pénze, ezért olyan igényes érveléssel szerezhet táborát magának, amelyben nem a társadalom kötelező pártfogását kényszerítjük ki, nem követeljük, hanem megmutatjuk miért vagyunk, mire vagyunk képesek, miben vagyunk pótolhatatlanok, a társadalomnak miért éri meg egy szervezett könyvtárügyet a társadalom nélkülözhetetlen intézményei között fenntartani. Az Egyesület ehhez mozgósít szakértelmet, egyenrangú szellemi fegyverzettel offenzív, meggyőző logikájú érveket, hiteles célrendszert vetít a társadalom elé, képességeihez mértén bizonyító erővel.

A párbeszédben, amelyet kezdeményeztünk, elsőként a politikai élet meghatározó tényezőit igyekeztünk meggyőzni. Erre szolgált sárospataki vándorgyűlésünk. E nagy, demonstráció erejű találkozások sorában a felhasználói rétegek és értelmiségi csoportok reprezentánsait igyekszünk megnyerni ügyünk pártfogására. Jövőre a művészvilág, majd más-más kutatói szférák mértékadó személyiségeit, az önkormányzatok választott vezetőit hívjuk párbeszédre. Nem annyira önmagunkat kell meggyőzni – bár tennivaló szakmánk belügyeiben is akad –, hanem azokat, akiknek tudatába a könyvtárakról hiteles kép, valós fogalom kívántatik.

Ugyanezt a célt szolgálja az a többször kifejtett, már pécsi vándorgyűlésünkön bejelentett ambíciónk, hogy a könyvtárpolitikát eddigi alacsonyabb szintű államigazgatási besorolásáról egészen kormányzati szintre emeljük. Törekvésünket támogatja az Akadémia: a vonatkozó akadémiai előterjesztés biztató előjelek kíséretében már egy kormányzati szerv, a Tudománypolitikai Tanács asztalán fekszik. Nem az MKM-nek, vagy Könyvtárosztályának illetékességét vitatjuk a

könyvtárpolitikában, hanem fordítva: stratégiai kérdésekben megerősítését kívánjuk kormányzati szintről biztosítani. Ha ezt a tervünket siker koronázza, több területen könyvtáraink számára új lehetőségek nyílnak.

Egyenrangú partnerként való elismerésünk feltétele az volt, hogy az Egyesületnek legyenek elképzelései a fejlesztés mikéntjéről, arról a módról, ahogyan új kihívásaival változott feltételek közepette a könyvtárujú szembenéz. Ez az elképzelésünk a szelektív fejlesztés koncepciójában testesült meg. Törekvésünket a szakma több részletében konstruktívan vitatja, de magát a koncepciót is érték – csak a szakma részéről – támadások. Pedig tervünk egyszerű. Ahogyan egy építmény biztonságát a tartószerkezet szilárdsága adja, ugyanúgy meg kell erősíteni az országos könyvtári-tájékoztatási ellátási rendszer teherbíró, életképes könyvtárait és kapcsolódó intézményeit. Ezért kívánatos lenne fejlesztési súlypontokat képezni, és az első szakaszban erőforrásainkat ide összpontosítani. A többi könyvtár létét, működőképességét is ezek ereje biztosítja. Ennek belátása életbevágóan fontos lenne, hiszen itt érik támadások törekvéseinket egy tetszetős, ámde veszélyes egyenlőségi elv nézőpontjából. Van azonban gyakorlati értelme is a súlypontok meghatározásának. Csak egyik példaként idézhető a sok közül, hogy egyik külföldi tárgyalópartner, komoly fejlesztési hitelek szétosztója első kérdésként azt tette fel, hogy nevezzük meg a fejlesztési prioritásokat. Csak ezen az alapon tárgyal. A dilemma tehát az, hogy vagy szelektív fejlesztéssel hozzuk könyvtárainkat stathhelyzetbe a jövő évezred küszöbén, vagy marad a méltatlan vegetáció az egyenlő nyomorban. Az utóbbiban társadalom és könyvtárai egymást meg nem értve, vádaskodva pazarolna energiákat. Sok a félreértés álláspontunk körül. Ezért le kell szögeznünk, a szelektív fejlesztés nem azt jelenti, hogy egyes könyvtárakat fejlesztésre javasolunk, másokat pedig nem. Hanem azt jelenti, hogy melyeket javasoljunk elsőként, első fázisban fejleszteni. A társadalom igényei valódi szükségletek, így ha a könyvtárak ezeket nem ismerik fel, a feladat ellátására létrejönnek más szervezetek. A könyvtárak pedig nem válhatnak önmaguk lefokozóivá.

Az új kihívások egyike a vállalkozói réteg igényeinek megjelenése, új használói réteg, új szükségletekkel. Számukra a British Council segítségével honosítjuk meg az üzleti információkat szolgáltató adatbázisokat. Elsőként rövid kurzusokat indítottunk, folytatásként a könyvtárak körében kezdtük meg a szervezői munkát, az MKM vezetőinek támogatásával.

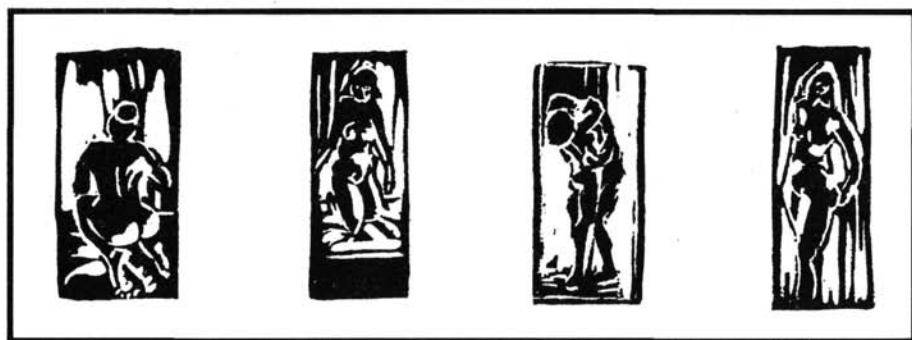
Hasonlóan sok operatív feladatot ad a Világbank képviselőivel folytatott tárgyalás, az IIFP szervezeteiben való részvétel. Az eljövendő két évben élvezhetővé válik e munka gyümölcse.

Egyesületünk kezdeményezőként lépett fel korszerű technológiai eljárások területén is. Ennek nyomán indult el az általános magyar tárgyszórendszer kidolgozása, a Kamarával közösen hívtuk életre a számítástechnikai kérdésekkel foglalkozó bizottságot, amely ha nehézségekkel küszködik is, átalakult formában dolgozni fog tovább.

Az Egyesület valamennyi szervezete véleményt mondott és remélhetően még fog véleményt mondani a készülő könyvtári törvényről. A törvényt fogalmazó munkacsoportban főtítkáruk vesz részt; maga az Elnökség pozitívként értékelte a munka elkezdését és a koncepció szellemét, fenntartva magának azt a jogot, hogy a későbbiekben határozott formát öltő törvény tartalmához is hozzá szóljon.

Életre hívtunk egy tekintélyes kollégákból álló etikai munkacsoportot. Feladatuk nem konkrét esetek szinte bírói megítélése, hanem állásfoglalás szakmaetikai kérdésekben. Bizonyos nehézkesség ellenére munkájuk elindult.

Az Egyesület további témákban lépett fel kezdeményezőleg. Először, fiatal

kollégák bekapcsolását indítványozta, ajánlotta a szervezeteknek, az ELTE tanszékére pedig szerény összeget helyezett el, hogy tanulmányutakkal, pályázatokkal ösztönözzön nappali tagozatos hallgatókat szakmai témák megismerésére. Másfelől határainkon túli könyvtárak támogatásába kapcsolódtunk be, felvéve a kapcsolatot az illetékes kormányfőtanácsossal. Ugyanebből a célból megbízást adtunk egy, Erdélyben megszervezendő képzés létrehozására. Oktatás terén a KMK-val működünk együtt. A kurzusok indítása szintén a következő években várható.

Képzési szakbizottságunk (amely egyben az MKM felsőoktatási szakmai irányítási területének tanácsadó testülete) egyelőre mértékletesen foglalkozott egyes képzési formák tartalmával. Elkészült azonban a felsőfokú képzés koncepciója is, amelynek vitája, bírálata a bizottság és az MKE feladata.

II.

Az MKE szervezeti életében elnökségünk az alábbi törekvéseket támogatja. Mindenekelőtt a területi szervezetek és szekciók működésében nagyobb önállóságot lát szükségesnek. Ez megfelel a demokratizmus követelményeinek, de a célszerűség is ezt diktálja. Az elnökség nem kíván beavatkozni a szervezetek munkájába, sem programot adni számukra. Így valójában az Egyesület élete olyan, amilyenné e szervezetek működése alakítja. Ennek következtében az Egyesület élete megynként, szekciónként változatos, beleértve az aktivitást is. Az önállóságot a jövőben nemcsak megtartani, hanem fokozni kívánjuk.

Egyesületünknek törekednie kell a testületi tagok számának növelésére. Elsősorban nem pénzügyi okokból, hanem súlyunk, tekintélyünk növelése érdekében.

Nemzetközi kapcsolatainkra jellemző, hogy lehetőségeink sokkal nagyobbak, mint amennyit képesek vagyunk vállalni. Tudomásul kell vennünk, hogy a nemzetközi kapcsolatok ápolása költségekkel jár, amelyek aránytalanul nagyobbak a rendelkezésünkre állóknál. Ezért igyekeztünk a kapcsolatokat újabb formában bővíteni. A keretek kialakultak: tartjuk nemzetközi szervezeti tagságainkat, főleg az IFLA-ban; kisebb csoportok számára kétoldalú találkozót szervezünk (pl. osztrák–magyar, holland–magyar); ösztöndíjak és tanulmányutak lehetőségeit tárjuk fel és tesszük elnyerhetővé tagtársaink számára, a Gombocz-ösztöndíjon messze túl is; hazánkban járt külföldiekkel, főleg szakér-

tökök keresünk kapcsolatot akkor is, ha nem az Egyesület vendégei; meghívunk külföldieket, főként hagyományos európai partnereinket és újabban a szomszéd országok magyar könyvtárosait. Valamennyi esetben vezérelvünk volt, hogy lehetőleg minél szélesebb legyen az elutazók köre, illetve azoké, akik külföldiek fogadásában vállalnak feladatot.

Az Egyesületnek az érdekvédelemben is vannak feladatai. Ezen a téren együttműködés jött létre a szakszervezetekkel és a Kamara elnökségével.

Leggyakrabban azonos vagy hasonló álláspontra tudunk jutni. Érdekvédelmi területen az Egyesület arra az álláspontra jutott, hogy egyéni, személyes érdekek pártfogását nem vállalja – bár erre is volt példa –, hanem a könyvtárügy egészének vagy könyvtárak jelentős csoportjának érdekeiért emel szót. Az érdekvédelemben tiszteletben kell tartani más intézmények önállóságának jogait, ezért óvakodunk számonkérő, kioktató hangoktól. Véleményünket főként hivatalos csatornákon igyekszünk érvényesíteni (pl. annak tudtával, hogy önkormányzatok a Belügyminisztériumon keresztül érhetőek el), mindig elvi állásfoglalás vagy érvek kíséretében. Igen nehézé teszi ezt a feladatot az a körülmény, hogy szakmánkon belül megjelentek a könyvtártípusok közötti érdekellentétek, azaz olyan helyzet alakult ki, amelyben egyik könyvtártípus a többiek rovására artikulálhatja érdekeit. Ellentétes érdekeltsgű könyvtárak kérnek/kérhetnek támogatást; elkerülendő, hogy annak pártjára álljunk, aki elsőként fordul hozzánk. Ebben az új helyzetben munkánkban több bizonytalanság tapasztalható. Úgy igyekszünk ezen segíteni, hogy az elnökség kívánságára egyeztető fórumot szervez az érdekeltek és szakértők bevonásával. Vannak példák arra, hogy szakmai szempontok alapján, kooperatív szellemben e nehéz kérdésekben is haladás érhető el.

Könyvtárgépesítés a magyar közművelődési könyvtárakban

Nem tudok unalmasabb témát elképzelni, mint egy pontos leírást a könyvtárgépesítésről. Éppen ezért megkísérlem a tények száraz felsorolása helyett felidézni azokat az állomásokat, ahogyan gondolkoztunk e témáról, félelmeinket, kudarcainkat a számítógépekről és eredményeinket. Természetesen nem akarom elhanyagolni a tényeket sem.

Az álmódosások kora

Az első korszakot az álmódosások idejének nevezhetnénk. De hát hogyan is kezdődött? A hatvanas években hírek érkeztek az USA-ból és a nyugati országokból valamilyen csodálatos gépekről, gondolkodó gépekről és a legtöbb magyar könyvtáros ismerte Luhn KWIC indexét, amely ilyen géppel, computernek nevezett géppel készült. Akkor azonban nem annyira a számítógéppel foglalkoztunk, mert elbűvölt bennünket az újfajta indexművek szerkezete. Később az Akadémia egy Ural II. számítógépet vásárolt a szovjetektől. Az Ural II. olyan nagy volt, mint ez az előadóterem, memóriája rádiócsövekből épült, és magam sétálgattam ebben a memóriában. Mintha egy jelenet lenne egy ifjúsági filmből vagy tudományos fantasztikus regényből.

Mindenesetre ezeket a memóriamonstrumokat felváltották a félvezetős tárolók, a számítógépes technológia olyannyira ismertté vált Magyarországon, hogy szoftverszakértőink írtak KWIC programokat – lengyel nyelvre. Ma már senki nem tudja, miért írták éppen lengyelre, akkor azonban bizonyára oka volt ennek. A tények kedvéért meg kell mondani, hogy ezek a szoftverszakértők nyelvészek voltak, és minden idejükben az orosz–angol gépi fordítással gyötörték magukat.

A szélsőségek bemutatására e korszak jellemzéseként említenék két példát. Az egyik, születtek elképzelések arról, hogy a központi katalógusokat Hollerith technikával lehet gépesíteni. A példa elrettentő, de érzékelteti az igyekezetet és elszántságot. Másik példaként viszont azt említeném, hogy az Országos Könyvtárügyi Tanács elé került egy olyan fejlesztési terv, amely máig érvényes elveket fogalmazott meg. Például meghatározta a fejlesztési prioritásokat, kimondta, hogy technológiai szempontból a fejlesztés fókuszában a géppel olvasható bibliográfiai tételek cseréjének kell állnia, egyáltalán felhívta a figyelmet a vonatkozó szabványokra és arra, hogy a problémák zöme nem technikai természetű, hanem könyvtári.

Nem túlzottan árnyalt értékeléssel az ilyen helyzeteket azzal szokták jellemezni, hogy a „helyzet ellentmondásos”.

A kompromisszum kora

Lassan a számítógépek ismerőseinkké váltak, sőt, lehetőségünk volt vásárolni személyi számítógépeket. Mindenki elkezdett barkácsolni. Egy új mítosz született a számítógép mindenhatóságáról. A gondolkodás elszakadt a realitástól. Ez leggyakrabban abban fejeződött ki, hogy minden rossz, rendezetlen könyvtár a számítógépben bízott, hogy az majd rendet csinál. Mintha a lusta könyvtárosokat helyettesítené. Csakhogy a rendelkezésre álló gépek legtöbb helyen csak játékok voltak, persze értékes játékok, de nem professzionista feladatokra valók. Emlékszem, írtak egy adatbáziskezelő szoftvert Commodore 64-re, ugyanerre a gépre egy integrált könyvtári rendszer szoftverjét. De hát mindenki azzal dolgozik, amilyen gépe van. Ezért ezt a korszakot a kompromisszum érájának lehet nevezni, amikor a gyengébb technikával bonyolultabb feladatok kötöttek kompromisszumot.

Tulajdonképpen az említett feladatokat az említett gépekkel nem lehetett megoldani. Ám a legtöbb kezdeményezésből született kicsi eredmény, legtöbb esetben a kölcsönzés automatizálása. Szóval vajúdtak a hegyek, s megszületett egy kicsi egér. Rengeteg kölcsönzési szoftverünk van. Mivel erőfeszítéseit mindenki demonstrálni akarta, nem törődtek vele, hogy kölcsönzési szoftverek már rendelkezésre állnak, bármi áron akartak írni egy másikat. Mindenesetre: Magyarország vezet a kölcsönzési szoftverek terén.

Ennek a korszaknak azonban van egy nagyon pozitív eredménye és van egy nagy hátránya. Az eredmény abban áll, hogy a kollégák százai tanultak meg bánni a számítógéppel valamilyen szinten. Szóval ez volt egyben a tanulás és a komputeres népszerűvé válásának korszaka is. A hátrány pedig abban összegezhető, hogy még ma is kísért a múlt: nagyobb feladatokat akarunk gyengébb technikával megoldani. Ma sincs összhang abban a tekintetben, hogy bizonyos méretű és komplikált feladat meghatározott technikát igényel. Magyarul, a közművelődési könyvtáraknak még mindig csak PC szintű technikájuk van, ugyanakkor minikomputer szintű feladatokban gondolkodunk.

Az igazság kedvéért meg kell említenem, hogy ugyanabban az időben az

egyetemi könyvtárak és szakkönyvtárak számos számítógépi szolgáltatást vásároltak külföldről, akkor még mágnesszalagon és erre SDI-t építettek. A Chemical Abstracts, METADEX, INIS, INSPECT és mások hozhatók fel példaként.

A magukra hagyott könyvtárak küzdelme

A következő évek megértéséhez egy kis kitérőt kell tennem, néhány szóval jellemezni a magyar társadalom általános helyzetét. Az egypártrendszer utolsó éveiről van szó. Ne ijedjenek meg, nem akarok politikáról locsogni. De emlékeztetném a kollégákat arra, hogy a többi, ún. szocialista országhoz hasonlóan itt is centralizált államirányítás uralkodott, beleértve a kulturális adminisztrációt is. Nos, ez a centralizált irányítás szétesett. Vonatkozik ez a művelődési minisztériumra és a közművelődési könyvtárakat fenntartó területi tanácsokra is. Ami megmaradt belőlük – e szervezetek formálisan ugyanis éltek – az egyáltalán nem törődött fejlesztési kérdésekkel. A fentebb említett Országos Könyvtárügyi Tanács például egyszerűen megszűnt, nem volt kinek tanácsokat osztogatni. Ilyen körülmények között a könyvtárak magukra maradtak. Költségvetésüket megkapták az előző évek mintájára, bár a pénz egyre inflálódott.

Ennek a helyzetnek szintén volt előnye. Számos könyvtárigazgató számára nagyobb mozgási szabadság adódott, s e lehetőséget ki is használták. Ezért ezeket az éveket a magukra hagyott könyvtárak küzdelmeként jellemezném. Érthetően azonban a könyvtárak közti különbségek nőttek. A jobbak nem mondtak le a fejlesztésről, már bizonyos tapasztalatokkal rendelkezve, saját belátásuk szerint kíséreltek meg komputeres alkalmazásokat is. De ahány könyvtár kezdett ilyen munkához, annyiféle alkalmazási terület, módszer keletkezett. A munkákban nem volt semmiféle koordináció. Mivel a könyvtárosok képzettsége különböző volt, gyakorta elemi szabályokat sem tartottak be. Félt volt, hogy a széteső fejlesztés olyan helyzetet terem, amely technikai, technológiai inkompatibilitást eredményez. Ezt a széteső, koordinálatlan fejlesztést erősítették különböző kereskedelmi vállalatok, amelyek nem ismerték a könyvtári módszereket, de árujukat el akarták adni. Termékeikhez igazították a könyvtári eljárásokat. Nem hallottak például bibliográfiai rekordszerkezetéről, csereformátumról, transzliterálásról stb. Majdnem hasonló helyzet alakult ki más könyvtár-típusokban, szakkönyvtárakban, egyetemi könyvtárakban stb.

A közös, egybehangolt fejlesztés első lépései

Ebben a már-már veszélyes helyzetben jött létre a megyei könyvtárak egyesülése egy közös fejlesztésre. Az egyesülés tagjai a megyei könyvtárak és a fővárosi könyvtár. Céljuk egy közös fejlesztés oly módon, hogy létrehoztak egy fejlesztési alapot, és együtt folyamosították a minisztériumhoz és máshová fejlesztési összességért. A minisztérium nagyvonalúan támogatta a kezdeményezésüket. Pardon, elfelejtettem mondani, hogy időközben megváltozott Magyarországon a politikai rendszer, az új minisztérium lassan elkezdett dolgozni. Egyik első ténykedése például ennek a társulásnak támogatása volt, 6 millió Ft-tal.

Az egyesülésnek több célja van. Elsőként kidolgoztattak egy adatbáziskezelő szoftvert, amely microISIS alapú, neve TEXTAR. Az a lényege azonban, hogy a budapesti fővárosi könyvtár folyamatosan feltölti az adattárat. Híven ahhoz a filozófiához, hogy az érték maga az adat, kevésbé a szoftver és a technika. Ugyanennek a szoftvernek hálózati változata most áll fejlesztés alatt.

Ez a munka sem problémamentes. Fő kérdés az, hogy milyen a viszonya a Magyar Nemzeti Bibliográfia szolgáltatásaihoz, amely újabban online érhető el. Itt még jogi problémák is vannak. Az az igazság, hogy a Nemzeti Bibliográfia kicsit elkésett. A szakma régóta sürgeti, hogy a nemzeti könyvtár nyújtson géppel olvasható szolgáltatást, de ez valahogyan nem akart előállni. A várakozást unta meg a többi könyvtár, köztük a közművelődésiek, és indultak el saját útjukon.

A számítógépek alkalmazása a közművelődési könyvtárakban a fentiektől függetlenül is komoly fázisba lépett. Néhány tényt említenék ennek illusztrálására.

A közművelődési könyvtárak maguk határozhatják meg fejlesztési trendjeiket, kapcsolataikat, maguk döntenek valamennyi kérdésben.

A kormányzat létrehozott egy adatátviteli hálózatot, az ún. IIFP-t. Ez az egyetemek, tudományos intézetek és közgyűjtemények között létesít online kapcsolatokat egy ún. X. 25-ös csatlakozóval, amelyen nemzetközi kapcsolatok is lehetségesek, elérhetők külföldi adatbázisok. E hálózathoz csatlakozott a nemzeti könyvtáron kívül majdnem minden egyetemi könyvtár, minden országos szakkönyvtár és sok közművelődési könyvtár. Jó példát nyújt a Zala Megyei Könyvtár, amely regionális alközpontként működik. Nagy nyereség tehát a nagyobb közművelődési könyvtárak számára, hogy közvetlen kapcsolatban állhatnak szinte minden könyvtárral. (Az igazság kedvéért megjegyzem, hogy egyelőre a hálózat segítségével elektronikus levelezés folyik, kevés az a magyarországi könyvtár, amelynek katalógusai is online érhetőek el.)

Ha ilyen technikával fejlődik a magyar könyvtárügy, akkor a közművelődési könyvtárak – megőrizve a hagyományos feladatokat – számos új lehetőséggel gazdagodnak. Eddigi egyformaságukat pedig felváltja a változatosság, kialakul egyéni arculatuk. Erre is egy példát, lehetséges, hogy Békéscsabán a megyei könyvtár összeolvad a tanítóképző főiskola könyvtárával.

Komoly kihívás a közművelődési könyvtárak számára az ún. business information szolgáltatások idetelepítése Angliából. A British Council segít ebben. E szolgáltatások hazai szervezésére felkért könyvtárak között két megyei könyvtár található.

Mindazonáltal nem kívánok túl rózsás képet festeni helyzetünkről. Számos nehézség vár leküzdésre. Csak a legfájóbbakat említem.

Észrevehették, hogy eddig megyei könyvtárakat emlegettem. Mi van a városi, kisvárosi, községi könyvtárakkal. *Papp István* fogalmazta meg nemrég, hogy a megyei könyvtárak megkötötték a maguk külön alkuját a városi és kisebb közművelődési könyvtárak kárára. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete is a szelektív fejlesztés elvi alapján áll. Pontosabban, az első lépésben fejlesztésre kerülő könyvtárak között sok olyan városi könyvtár is van, amely városoknak nagyok a kulturális hagyományai, sok iskolája van stb. Ilyen város pl. Sárospatak, ahol legutóbbi vándorgyűlésünket tartottuk. Arról akarjuk meggyőzni őket, hogy nem maradnak ki a fejlesztésből, csak ez egy későbbi időre halasztódik. Nem lehet ugyanis egyszerre tízezer könyvtárat fejleszteni.

Ha be kellene mutatnom a mai magyar könyvtárügy legégetőbb kérdéseit, akkor nem a komputerizációt említeném. Fontosabb ennél az állomány. Dokumentumok, könyvek, folyóiratok nélkül a számítógép sem ér semmit. Hasonlóan panasznám, hogy a legtöbb könyvtár elhelyezése egészen szegényes. Csak a magam munkahelyét hozom fel példának (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum). Budapesten hét helyen vagyunk elhelyezve. Egész gyűjteményeink vannak, amelyek pincékben penészednek.

Mégis optimista vagyok. Reméljük, hogy Magyarország kikerül a gazdasági kátyúból. Könyvtárügyünk 1996-ban lesz ezeréves, együtt a magyar oktatással. Van tehát hagyományunk, van mibe kapaszkodnunk. Mi, magyar könyvtárosok hisszük és valljuk, hogy az új Magyarország megteremtéséhez éppen olyan szükség van jó könyvtárakra, mint jó iskolákra. A könyvtár szerepe az a szellemi életben, ami az energiáé az iparban. Meghatározó elem. Az új magyar vezetés hozzánk hasonlóan gondolkodik. Minden rajtunk múlik tehát.

Horváth Tibor

Innováció a magyar könyvtárakban

Előjáróban előadásom címét szeretném pontosítani és némileg magyarázni. Amikor *Papp István*, az MKE főtitkára felkért a dolgozat elkészítésére, nyilván a közkönyvtárakra gondolt. Ez számomra természetes, hiszen harminc éve dolgozom városi, megyei gyakorló könyvtárosként, és ettől a fertőzéstől már nem tudok – talán nem is akarok – szabadulni, csak legfeljebb időről időre szakmailag megújulni. *Megújulás, innováció.* Nem árt a fogalom tartalmát, jelentését tisztázni, mielőtt könyvtári alkalmazásáról beszélnénk. A két leginkább használatban lévő definíció: (1. Valami újat bevezetni – pl. 1945-ben a televízió –, illetve 2. Változtatni a dolgok tevéseinek megszokott útján) közül feltétlenül az utóbbit használom. Nem akarom, sajnos nem is tudom, feltalálni a XXI. század könyvtárát, csak néhány adalékot szeretnék annak bizonyítására elmondani, hogy *változnunk, változtatnunk* kell, mert a hétköznapi élet elrohan mellettünk és már sohasem érjük utol.

Papp István volt az, aki hasonló címmel írt tanulmányával felrázta a magyar könyvtáros társadalmat; az egyetértő és az ellenvéleményeket kifejtő cikkek sorozatát indította el. Bár némely megállapításával magam sem értettem egyet, el kell ismerni: hosszú idő kényelmes, konfliktusokat kerülő magatartása után, ez volt a szakma igazi szenzációja. Bombaként robbant! Nagyon érdekes az időpont. 1988 áprilisában kezdte a tanulmányt közölni a *Könyvtáros* című lap. Ez azt jelenti, hogy még 1987-ben készülhetett. Ekkor kezdett fújdogálni az a

friss keleti szél, amely két év alatt, 1989 tavaszára kisöpörte a Kárpát-medencét sokáig megülő fagyos, mozdulatlan levegőt. (Legalábbis egy részéből kisöpörte.) Az írásban és a vitában, amely még 1989-ben is tartott (bizonyos utórezgések később is voltak), sok mindenről esett szó. Többek között a könyvtár kétarcúságáról, a könyvtárosi személyiségjegekről, művelődéspolitikáról, társadalmi keresletről és könyvtári kínálatról, marketingről; kiemelten az önkormányzati és állami finanszírozásról, szervezeti és technológiai színvonatról, a vezetés megújulásáról intézményen kívül és belül, a bevételi forrásokról (különös tekintettel a beiratkozási díjakra és a vállalkozásokra), a központi szolgáltatásokról, az ésszerű visszavonulásról stb. Mindezek részletes ismertetésére nincsen lehetőség, talán nem is szükséges, hiszen itt a szimpóziumon többségük már szóba került. Arra azonban alkalmasak, hogy bizonyos következtetéseket vonjunk le, vagy pontosabban igazoljak egy alapvető saját tézist, miszerint: *ma Magyarországon a könyvtári innováció lényege és kulcsfigurája a mindenkori könyvtáros(ok), aki(k)től a dolgok függenek házon belül és kívül. Mert felszerelhetünk egy intézményt mindenfajta technikai újdonsággal, automatizálhatjuk az összes munkafolyamatot, megadhatunk minden anyagi lehetőséget, ha a könyvtár sorsa bürokrata(k) kezében van.*

A mai Magyarországon sajnos nem nagyon kell tartani az ilyen csodák bekövetkezésétől. Ellenkezőleg. Minden könyvtáros a nehéz anyagi helyzetről panaszkodik, joggal. De szegénységünkben igen különbözőek vagyunk. Az elmúlt évben Györgyné Juhász Katalin, a balatonfüredi könyvtár igazgatónője felmérést végzett 110 városi könyvtár anyagi kondíciójáról és felettébb meglepő eredményekre jutott. (A tanulmányt előző számunkban közöltük. *A szerk.*) Elképesztő különbségek mutatkoztak meg az alapterületekben (legkisebb 141 m²,

legnagyobb 2018 m²), az éves könyvgyarapodásban (461 kötet, 6263 kötet), az önkormányzati támogatásban (1 179 000 Ft, 10 875 000 Ft), az egy lakosra jutó támogatás összegében (62 Ft, 1353 Ft), az épületfenntartási kiadásokban (120 E Ft/m², 2581 E Ft/m²) a működési kiadásokban (46 E Ft/m², 1870 E Ft/m²).

És ezek a számok nincsenek mindig arányban a települések nagyságával. De ha a megyei könyvtárak gépesítettségét, a szolgáltatások féleségeit és színvonalát, az igényes tudományos alapozottságú szakmai munkát vizsgáljuk, hasonlóan tarka a kép. Ilyen körülmények között intézményes, központilag elhatározott innovációról, a magyar könyvtárak innovációjáról nem lehet beszélni. Vannak azonban sokszor igen rossz feltételek között működő intézmények, amelyek innovatív könyvtárosai csodákra képesek.

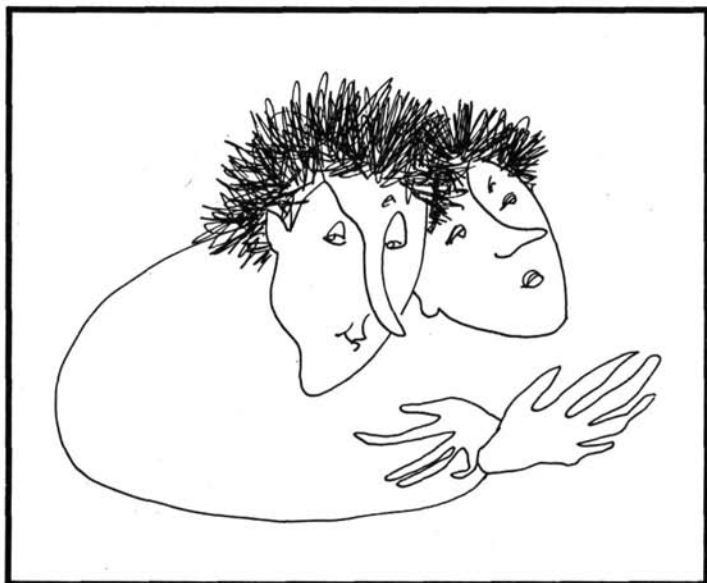
Jó példa erre a fővárosi könyvtári hálózat, amelynek tagintézményei igazán nem mondhatók túl korszerűnek, mégis jó páran felismerték azt a közhelynek tűnő tényt, hogy a könyvtár az olvasóért van. Az ő igényei, könyvtárhasználati szokásai a meghatározóak. Ezek a legtöbb esetben nem akarnak igazodni bizonyos használati regulákhoz, gyűjtőköri szabályzatokhoz, bonyolult katalógusrendszerekhez és raktározási rendhez, de még a nyitvatartási időhöz sem.

Megalkották a modelljét, és több helyen létrehozták a családi könyvtárat. Megbolygatták a könyvállomány rendjét, jelentős mennyiségű művet vontak ki és gyűjtötték össze egy központi ellátóraktárban, hogy a jelentkező ismeretterjesztő- és szakkönyvigényeket mind gyorsabban ki tudják elégíteni. Közhasznú információs szolgálatot – benne különleges telefonos tudakozódót – szerveztek, amely igen népszerű a lakosság körében.

Bevezették a videokazetta-kölcsönzést, a szakma egy jelentős részének nagy felháborodására. Jött ugyanis a konzervatív kollégák kérdésfeltevése: Mi lesz ha? és a felsorolás; elveszik, ellopják, elszakítják, jogtalanul felhasználják stb. A magyar könyvtárügy fejlődése során ez a kérdés újra meg újra felmerült. Így volt ez a szabadpolcos könyvtár bevezetésekor, a hanglemezek és hangkazetták megjelenésekor, a számítógépek alkalmazásának kezdetekor, a könyvkiadás és folyóiratmegjelenés változásainál, nem hagyományos könyvtári társadalmi szerepek vállalásával kapcsolatban. Szerencsére általában az újat akarók győztek, hiszen mindig voltak olyan nagy tudású, tekintélyes szakembereink, akik fiatalos kreatív szemléletükkel, szellemes megoldásaikkal, az előttünk járók gyakorlatának rugalmas átvételével győzelemre vitték az innovatívok zászlaját. A fővárosi könyvtár felsorolt példái mögött sem nehéz a bennfenteseknek megtalálni azokat a személyiségeket, akik döntő szerepet vállaltak az újítások bevezetésében.

A rendszerváltás és a könyvtárügy

Egyszersmind le kell számolnunk egy illúzióval. A jelenlegi magyar társadalomban a kultúra, különösen a benne lévő könyvtárügy semmiféle prioritást nem élvez. Ha ennél durvábban akarunk fogalmazni azt mondhatjuk, a közigazdát, tervkészítőket egyáltalán nem érdekli a kérdés. A pénzügyminiszter pedig a közművelődéssel kapcsolatos kívánságok tárgyalásakor némi megvető hansúlyl mond nemet, ezzel egyértelműen eldöntve a szavazás kimenetelét. Bármennyire fájó ez a könyvtárosoknak, akik magukat természetes kiválasztottaknak tekintik, tudomásul kell venniük, hogy sokadikak egy sorban. Juttatásaikat és kezdvezményeiket egyedi harc során kell kivívniuk. Nem számíthatnak a korábban mindenható minisztérium könyvtárosztályának támogatására sem, amelynek a legcsekélyebb befolyása sincs a fenntartók és az intézmények viszo-

nyára. Önállóan kell boldogulniuk! Így nő meg a könyvtárosok szerepe. Különösen a rendszerváltás után vált fontossá a könyvtár kétarcúságának fenntartásában. A mostani könyvtáros generáció először került szembe azzal a nehéz dilemmával, hogy egy letűnt rezsim kivételesen fontosnak tartott, ideológiai, politikai, részben szépirodalmi anyagáról kellett döntenie. Sok esetben erős politikai nyomás alatt. Magyarországon egyik történelmi – katonailag frekventált – városában cikk jelent meg a helyi sajtóban a volt szovjet csapatok kivonulásáról. A szerző annak az óhajának adott kifejezést, hogy a Moszkvába tartó, tankokkal megrakott szerelvényekhez kapcsolni kellene egy olyan kocsit is, amelyben a megyei könyvtárban található „kommunista irodalmat” vihetnék haza. A helyi televízió szenzációt szimatolva kivonult a helyszínre, és semmi kifogásolnivalót nem talált. Továbbra is a szabadpolcon sorakoztak a marxista filozófia klasszikusai és jelentős kortárs szerzőinek művei, de hiányoztak a pártot, a funkcionáriusokat, a rendszert elvtelenül magasztaló silány könyvek. A könyvtárosok már elvégezték a selejtezés kényes, nehéz munkáját. A teljes képhez tartozik, hogy ebben az intézményben már akkor kölcsönözték a tanuló ifjúságnak a Bibliát, amikor ez még főben járó bűnnek számított. Most viszont azt tapasztalják, hogy jó magyar szokás szerint átesünk a ló másik oldalára. A könyvtárakra zúdul az eddig tiltott, vagy nem kívánatos színvonalatlan és fércművek áradata. Szerencsére a rohamosan növekvő árak és a változatlan, vagy szűkülő költségvetés megkönnyíti a védekezést, egyben nagyobb szakmai követelményeket is állít. Mert arra kényszeríti a könyvtárosokat, hogy ne csak politikai okokból vizsgálják felül gyarapítási politikájukat, *hanem az olvasói igények szerint is*. Ennek igen egyszerű módja: séta a polcok között. Ha klasszikusnak kikiáltott írónak több méter könyve található bent, azt az olvasói értékítélet biztos jeleként érzékelhetjük. (Ezzel kapcsolatban engedjenek meg egy szubjektív megjegyzést. Íróvendégeink legtöbbször nyíltan, vagy titokban előbb-utóbb kiköt magánál a betűrendben, és felderül az arca, ha összes művét felsorakozva látja a könyvespolcon. Pedig valójában sírnia kellene...)

Innovációra kényszerít bennünket a politika, de még inkább a gazdasági nyomorúság. Ekkor még bent ülünk könyvtáros-várunkban és fontolgatjuk; feladjuk-e biztos, de lassú elmúlással fenyegető helyünket, vagy kirohanjunk – vállalva a dicső halált is – az ezer veszélyt rejtegető életbe?

Most érkeztem a szakmában jelenleg legtöbb vitát kiváltó kérdésekhez.

Szabad-e politizálni a könyvtárosnak, elkötelezni magát valamely hatalmon lévő, vagy hatalomvárományos párt mellett? (Az ellenzékkel az előrelátók szövetkeznek.) A példák azt mutatják, hogy a válasz semleges. Nagyon kevesen vannak, akik eredeti foglalkozásukat megtartva vesznek részt a nagypolitikában. Ha rangos közéleti szerephez jutnak, igyekeznek gyorsan elfeledni, kicsit szégyellnivaló múltjukat. Nagyon örvendetes viszont a helyi közigazgatásban választottként részt vevő, elsősorban könyvtárvezetők nagy száma. Könyvtáraik az innovatívák táborába tartoznak; hiszen ha népszerű a vezető, népszerű az intézménye is, élvezik a döntésben részt vevők összes előnyeit.

A másik kritikus vitapont: *Vállalkozzunk-e?* A fővárosi könyvtár *fagylalt-ügye* (egyes fiókkönyvtárakban fagylaltozót kívántak létrehozni) olyan szenvedélyes indulatokat szabadított el, amely ez idáig nem volt jellemző a széplelkű könyvtárosokra. Kapcsolódott hozzá a könyvtárhasználati díjak drasztikus emelése. Az egész dolgot szégyelltük kicsit, de nagy meglepetésünkre azt olvastuk a szaksajtóban, hogy az Egyesült Államokban csődbe jutott közkönyvtár olvasótermét profi boxmeccs tartására adták bérbe...

A hullámok lassan elcsitultak, és sokan valami jövedelmező üzlet után néztek, ki-ki adottságai szerint. A könyvtárosok leleményességén, jó taktikai érzékén múltott, hogyan sikerült. Leggyakrabban a következő „üzletek” fordultak elő: üres helyiségek bérbeadása, videokölcsönzés, másolatok készítése, nyomdai, könyvkötészeti tevékenység, könyvelés.

Az elmúlt évben könyvtárasszisztensi iskolán oktattam egy általam könyvtári környezettannak elnevezett tárgyat, abból a megfontolásból, hogy mi könyvtárosok nagyon keveset tudunk a bennünket körülvevő világról. A vizsga – teszt – egyik kérdése így hangzott: „Milyen vállalkozásba fogna, ha a fenntartó 25 százalékkal csökkentené költségvetését?” A válaszokban zömmel az általam felsoroltak szerepeltek. Néhányan gondoltak csak igazi szolgáltatásbővítésre: például – irodalomkutatás díjazásért, átképző tanfolyamok szervezése munkanélkülieknek, hazai és külföldi adatbázisok szolgáltatásainak közvetítése, helyi adatbázisok készítése, közhasznú információk nyújtása.

Volt „merész” elképzelés is: „Pártot alapítanék (10 fő már elegendő) és az Országgyűléstől kérnék pénzt.” „Egy dolgozót csak azért alkalmaznék, hogy állandóan figyelje a pályázatokat és minden lehetséges helyre adja be a könyvtár kérelmét.” Ez utóbbi nem elvetendő ötlet!

Befejezésül egy személyes példát szeretnék elmondani. Könyvtárunkban nemrég információs irodát hoztunk létre, amely szabad övezetben a hét hat napján reggeltől estig az olvasóközönség és a város lakóinak rendelkezésére áll. (Nagyon kevés működik még Magyarországon. Igazi innovációnak tarthatjuk.) Egy helyi közhasznú adatbázis kiépítéséhez pályázatot nyújtottunk be városunk kulturális alapítványához. Azzal utasították el kérésünket, hogy üzleti vállalkozásba fogtunk, tehát nem vagyunk rászorulva. Hiába magyaráztuk: mi a vállalkozókat akarjuk segíteni információk adásával és közvetítésével, nem pedig intézményünk eltartásáról gondoskodni (50-50%-ot ad a város és a megye). Erről nyilatkoztunk is a helyi sajtóban és televízióban. A polgármester még adás közben cáfolta a könyvtárigazgató állítását és pénzhiányra hivatkozott. Amikor erről a könyvtárat fenntartó megyei önkormányzat értesült, azonnal intézkedett egy számítógép beszerzéséről. Így léptünk egyet az innováció Magyarországon még nem teljesen rögtelen útján...

Halász Béla

A Könyvtári és Informatikai Kamara állásfoglalása a Székesfehérvári VIDEOTON könyvtár működtetése kapcsán a munkahelyi könyvtárakról

A székesfehérvári VIDEOTON Vállalat privatizációja következtében a VIDEOTON József Attila Könyvtár működése, fenntartása körüli problémák kapcsán – mint jellemző helyzetet általánosítva – a KIK szükségesnek tartja ismételten nyilvánosságra hozni korábbi – a munkahelyi könyvtárak ügyében hozott – véleményét.

– Az értékes állománnyal bíró vállalati-munkahelyi közművelődési könyvtárakat a KIK a magyar könyvtári rendszer és a magyar szellemi értékek szerves részének tekinti, az ott felhalmozott, összegyűjtött dokumentumokat, függetlenül azok épületének jogilag rendezett vagy nem rendezett tulajdonosától, változó működtetőjétől.

– A KIK felhívja a közvélemény figyelmét arra, hogy a vállalatok privatizációja kapcsán ezen könyvtárak további sorsáról általában nem történnek meg a megfelelő vagyoni, fenntartási és munkáltatói döntések. Ez történt a VIDEOTON esetében is: a tulajdonosváltással együtt nem került megállapításra a könyvtár további fenntartója, működtetője és a munkáltatói jog gyakorlója.

– A KIK továbbra is szükségesnek tartja, hogy az állami vállalatok eredetileg kulturális célra közpénzekből épített könyvtáráépületei és könyvtári állományai valamilyen módon védettséget kapjanak, mert enélkül például ezen épületek többsége más célra kerül hasznosításra, s örökre elvész a magyar kultúra számára. A VIDEOTON esetében Székesfehérvár város 1945 után egyetlen könyvtári célra épült – s erre a funkcióra alkalmas – épülete szűnik meg könyvtárként működni.

– A KIK szükségesnek látja, hogy hasonló esetekben az érdekelt felek, valamint szakmai és egyéb érdekvédelmi szervezetek között megfelelő időben induljanak meg a tárgyalások.

A KIK ismételten felajánlja hasonló esetekben szakmai érdekegyeztető közreműködését, mind a privatizációt végző hivatalos szervezeteknek, mind az érdekelt könyvtáraknak.

Budapest, 1993. február

a Könyvtári és Informatikai Kamara
Képviselőtestülete

